

ria, sed ut exstare eam populus recordaretur etiam, eoque religione majore datam sponte fidem in posterum coleret. Atque ideo non seorsim, sed in sacratissimis illis Mosaice legis tabulis inscripta sunt, quæ apud arcam Dei custodiebantur. Jam verò etiam illud ad Mosis exemplum fieri videtur, quòd lapidem grandem ponit imperator. Nam cur Moses statueret plures lapides alia ei ratio erat. Cùm enim maxima esset hominum multitudo, quam oportebat in primo illo federe faciendo adesse, et alii propius ad montem admissi, alii longius, et tantum non cum bestiis prohibiti viderentur, divino prorsus consilio Moses omnium tribuum status proxime ad Dei aram collocandas putabat, ut eo saltem symbolo intelligerent, quamvis gradu altiore alii, alii inferiore consisterent; tamen ex æquo charos Deo omnes esse. At hic capita duntaxat populi citata sunt, et proinde nihil opus est diversis subselliis. Possunt enim facile omnes simul juxta arcam consistere. Et credibile est, etiamnum existitisse duodecim illa saxa, quæ hoc ipso loco ponebantur, cùm inter montem Garizim et Hebal sacrificaretur, ut exposuimus capite octavo.

Ad hoc, lapis iste, qui modò statuitur, nihil aliud quam monumentum est rei actæ. Mosis verò illi duodecim lapides representabant duodecim tribus; cæteroque nullo illic monumento erat opus in locis solis, ad quæ reverti aliquando Israelitæ minimè deberent.

De arbore, *Ela*, sive *Alla*, sub quâ hanc statuam statuit imperator, diximus paucæ octavo capite. Plerique Hebræorum opinantur, eam ipsam esse arborem, sub quâ olim Jacob deorum simulacra condidit, quæ sui familiares in Mesopotamiâ asportarant. Hoc enim ita esse, proditum à doctoribus hebræis est. Sed ejus generis arbor fuerit, nihil certi à quoquam afferitur; multi enim *quercum* fuisse arbitrantur, alii *pinum*, aut *abietem*, cui opinioni favere videtur græcum nomen *δάρα*, Septuaginta *te-rebinthum* solent vocare. Sunt etiam, qui *ut-mum*, sunt qui *castaneam*, nescio an usi conjecturâ aliquâ, an temerè, statuam fuisse. Isaias dicere videtur, hoc genus hieme abjicere folia, quod plerisque quidem accidere solet arboribus, sed non abietum generi. Sic enim ego interpretor verbum שִׁלַת, cùm ille ait: קִדְוֹ דְרֵעַ בְּשִׁלְתָּ כַּצְּתָהּ אֲשֶׁר וְחַיִּיךָ אֲבִדָהּ. Quod verbum significet, quo arbores comam amittunt, quasi dicat sancti seminis vim atque efficacitatem reliquam fore in Israelitis, cùm erunt in exilio, similiter atque inest

arboribus *Ela*, et *Alla*, quo tempore follis omnibus nudate sunt, vis revirescendi. Ego verò cum *Aquila*, *Symmacho*, atque *Latino*, ex *quercum*, sive *roborem* genere fuisse suspicor. Nam referunt homines peregrini, etiam nunc אֵלֹן, *Elon*, sive *ilicem*, ostendi apud illam *Abrahæ* memorabilem habitationem, et folia illi esse paulò majora quam *lentisco*, fructus verò, quales *quercubus*. Neque verò, solum id *Hebræis* assentior, eam hanc esse arborem ipsam, sub quâ *Jacob* falsos illos deos sepeliebat, verum etiam eam, ut capite octavo disputavi, apud quam *Deus* suam primùm præsentiam patefecerat in *Chananæa* *Abrahamo*, cùm diceret: *Semini tuo dabo terram hanc*, siquidem manebat adhuc illa arbor. Nam mansisse, haud incredibile videri potest, post annos nondum quingentos. Certum est enim, glandiferarum illud genus, naturâ quam diutissime stare posse. Sed cur mirabile sit, si post annos tam paucos manebat, quando illa *Abrahæ* apud *Manre* sedes ad hunc octavo diem tenere potuit suam *ilicem*? nempe quæ apud tantorum virorum monumenta sate sunt arbores, eæ sempiternæ sunt, et ipsâ commemoratione perpetuò manent, vigentque. Porrò ab istâ statuâ, cepit arbor hæc deinceps appellari, *Elon Mazab*, hoc est, *Quercus*, sive *Ilex statue*, ut constat ex *Judicium* historiâ. Et ista jam hæcenus, plura capite octavo.

Sed quid tandem existimabimus dici, *sacramentum Domini*, in quo ista exstabat arbor? Non existitisse quidem in ipso sacrario, sed juxta, censent *Judæi*. Neque enim insolens est ejusmodi prepositionum, ut vocantur, commutatio. Sacrarum autem, vocari putant, domum quamquam, quæ fortè ibi erat, in quam intulerant arcam sacram, ne sub dio maneret. Atqui probabilius dicere possent, meo certè judicio, allatum fuisse tabernaculum illud solemne, ut augustior videretur istorum maximi momenti comitiorum pompa. Ego verò auguror, sacramentum Domini, eum dici locum, quem *Abraham* posita apud istam arborem arâ, et factâ re divinâ, primùm, in omni *Chananæa*, consecraverat, cùm illic lætissimum illum à Deo nuntium accepisset, prorsus similiter atque à *Jacobo* locus ille est *Bethel*, id est, domus Dei, sive fanum Dei, nuncupatus, in quo ipse primùm divina visa vidisset, et oracula audivisset, illius *Abrahæ* oraculis similia. Sed de istâ re sic existimet quisque, ut volet.

Illud verò majore consideratione dignam dubitationem habere videatur, cùm *Deuterono-*

mio lege sancitum sit, ne quis serat lucum illius arborum generis apud aram Domini Dei, neque statuam statuam, quam odit Deus, qui possit ea lex non dupliciter violata videri hoc loco ab imperatore *Josua*. Sed responderi rectè, opinor, potest, simulacra deorum alieno prohibita lege illâ esse, eas enim esse status, quas odit Deus; ad sacrarum rerum monumenta, et pietatis adminicula, ad eò non esse vitia, ut sæpè etiam jussa sint fieri. Cujus autem rei monumentum fuerit ista nostra statuâ, mox sacris exponetur verbis. Ad lucum verò quod attinet, is nullus hic consecratur, neque quem fortè natura sevit, deligitur. Sed simpliciter, nullaque cum superstitione, apud eam *ilicem*, apud quam *Deus* presentiam suam *Abrahamo* primùm declaraverat in *Chananæa*, ille statuam erigit, non profectò, ut eam nullus unquam mortalium adoret, aut pro Deo colat, non magis quam *Moses* duodecim illas apud montem *Sinam*, sed ut posterij ejus aspectu tanquam admonitu in memoriam redeant tum auspiciatissimorum istorum initiorum, quibus *Abraham* hic primùm divino Spiritu affatus, et *Chananææ* hæres institutus est, tum suorum promissorum, quibus hoc in loco bis in Dei legem solemniter ipsi jurarant, et his cogitationibus excitentur ad religiosam pietatem adversus Deum, etc.

VERS. 27. — DEINDE AIT JOSUA AD OMNEM POPULUM: EN LAPIS ISTE, etc. *Moses*, cùm Dei legem litteris à se consignatam *Levitis* daret servandam, his utebatur verbis *Deut.* 31, 26: *Accipite librum legis hunc, ac ponite eum à latere arce fœderis Domini Dei vestri, et sit illic aduersum te testis. Novi enim rebellionem tuam, et cervicem tuam duram. En me hodiè apud vos vivo, contumaces fuistis in Dominum, quanto magis futuri estis post mortem meam? Et quæ sequuntur. Igitur ut *Moses* ipsam legem, tanquam publicas tabulas, voluit testem manere ad omnem posteritatem, perfidiæ populi, si in colendi Dei officio ille non perseveraret. Sic *Josua* hanc statuam, quasi consciam, factæ sponsonis testem fore ait, ut cùm ille *Mosis* tabulæ apud Dei delubrum reconditæ latent, ista quotidie in multorum oculos incurrat. Et verò usitatum fuisse præcis illis seculis, ut status, sive lapidum tumulos ponerent, qui fœdus fecissent, quasi actæ rei testificationem diuturnam, satis magno argumento est *Galaad Jacobi* et *Labanis*. Cæterum prosopopœiam quâ lapidî audiendi sensus attribuitur, quia absurda videtur, *Chaldæus* explicandam sibi*

multis verbis esse putavit. Convertit enim lucum istum in hanc sententiam: *En lapis iste erit nobis, quasi duæ tabulæ lapideæ fœderis; fecimus enim ipsum pro testimonio. Verba enim quæ in eo sunt inscripta, referant omnia verba, quæ Dominus locutus est ad nos. Erit ergo apud vos pro monumento, et pro testimonio, si fortè sefelleritis Deum vestrum. Sic ille. At enim à multis, scitè, ut videtur, existimatum est, hujus generis fictiones personarum, quibus sensum divini verbi tributum is rebus videmus, quæ animis vacant, vim potentiamque mirificam illius verbi significare, et simul testè hominum stuporem incensare, cùm illud sit tam vehemens atque acre, ut dura saxa, aut res alias, quæ non solum intelligentiâ et ratione, sed prorsus omnî vitâ carent, quodam modo afficiat, et tamen hominum animos non percellat aut permoveat. Sed de verbi Dei efficacitate pervagatum est illud *Jeremiæ*: *Nonne verbum meum est ut ignis, ait Dominus, et ut mal-leus dissipans petram? Et illud Apostoli: Vinea est sermo Dei, et efficax, atque acutior quam ulla gladius acceps, penetransque usque ad divisionem animæ et spiritûs, compagunque et medullarum, etc. Neque verò mirum est, verbum illud tantâ poltere efficacitâ, cùm sit ipsa Christi filii Dei virtus, in ejus potestate Pater cælestis omnia posuit, quæ usquam sunt, sive in cœlo, sive in terrâ.**

Divus autem *Augustinus* illam prosopopœiam, quia figura per se absurda est, refert analogicè ad Christum, qui, ut dictum est à divo *Petro*, lapis est offensiois, is qui *Dei* verbo offenduntur, cùm sint ad fidem ei adjungendam destinati atque comparati. Philosophatur idem, piè sanè, de arbore, sub quâ lapis iste statuitur, putatque Christi crucem eâ esse adumbratam. Sed ista ab illo esse petenda censeo. Quin *R. Moses Nehmannus* quoque, vir acutus, et qui sæpè in scrutandis interioribus et reconditis litteris est admirabilis, scriptum reliquit, eum ipsum hoc loco significari lapidem, de quo *Jacob* fuerat vaticinatus cùm diceret: *Inde pastor lapis Israel. Et de quo David sic cecinit: Lapidem quem reproba-verunt edificantes, hic factus est in caput anguli, etc.; denique de quo Zacharias hæc ad Jesum filium *Josedech* divina verba fecit: Eccc ego adducam seruum meum Orientem, quia ecce lapis quem dedi coram *Jesu*, super lapidem unum septem oculis, etc. Quæ omnia esse consentanea divi *Augustini* sententiæ nemo non intelligit.*

VERS. 28. — ET DIMISIT JOSUA POPULUM AD SUAM QUAMQUE POSSESSIONEM, etc. Hic versiculus cum tribus deinceps sequentibus, denuò legitur in Judicium historiâ, καὶ ἑπορεύθησαν. Sed illic hæc addita clausula verborum est, vindicatum sibi terram in hereditatem, sive, occupatum terram, unde bona capi conjectura posse videtur, non nunc simpliciter dimissum esse populum, ut in suis quisque possessionibus quas adepti jam erant, vitam per otium transigeret, sed simul seriò monitum esse, ut, pro viribus, pulsus paulatim barbaris, suos sibi fines singuli solidos acquirere pergerent. Quod consilium eos cepisse etiam illic post Josue excessum, testimonio lucente sunt illa quæ initio historiæ Judicium profita literis sunt. Quesitum hoc loco à divo Augustino est, cur imperator postremâ hæc sua oratione non sit acriter invectus in eos qui tributi pactione Chanaanos in suis possessionibus manere passi fuerant, cum essent ipsi his fortiores. Dictum enim supra est, Israelitas, cum invalescerent, adeptis Chanaanos ad pendendum tributum, ceteroqui non eliminasse. Existimare autem videtur ille, id in crimine illis posuisse Josuam, quia non negligentia jussorum divinorum, sed metu barbarorum, eos non exterminassent, adjungitque exemplum Pauli, qui Alexandro fabro precatur dignam à Deo suis maleficiis mercedem, at iis qui se in primâ defensione deseruerant, optat, ne Deus id ipsis culpæ det, nempe ille animi improbitate, hi metu peccarant. Sed mihi, pace summi viri dico, similis vero esse videtur, nihil improbâ indulgentiâ adversus Chanaanos, vivo et superstito Josuâ peccasse Israelitas, sed κατὰ πρόνοιαν illa esse dicta de tributi pactione. Nam cum superiores essent, si hostem, lucri cupidine, adversus Dei jussa apud se habitare passi fuissent, profectò neque præclarâ illâ laude imperator ipsos ornasset, neque absurdâ comparatione adhortatus ad colendam pietatem fuisset, cum diceret: *A dhaerete Domino Deo vestro, sicut fecistis ad hunc usque diem.*

VERS. 29. — POST HAS RES EVENT, UT MORERETUR JOSUA FILIUS NUN, etc. Credibile est, Josuam, post ista comita non diù vixisse. Sed paulò post, reversum domum, excessisse è vitâ. Sic enim etiam Mosem accepimus, simul atque perscriptam legem, in ultimâ concione populo commendasset, et divino carmine eorum terrarumque testes appellasset adversus illius in probâ religione inconstantiam, ipso eo die ab omnium conspectu secedere in montem à Deo

jussum esse, in quo emigraret è vitâ. Quin ipsa sacra verba, si pressius tractentur, satis apertè illius vitæ tempus his rebus ætas designant. Est enim in sacro textu: *Post istas res evenit, dicitur, et cetera.* Nam qualecumque insequens tempus solet ad hunc modum describi: *Post accidit.* Non potuit autem narratio excessus sanctissimi imperatoris, præclariore elogio concludi, quàm ut *seruus Jehovæ*, hoc est, *Domini Dei*, ille vocaretur. Hoc enim omnis virtutis laude funus ejus exornat, et ipsum rectâ in cælum, atque ad æternam vitam subvehit. Sunt enim illi beati, qui in Domino, hoc est, Deo addicti, moriuntur, quippe qui deinceps à suis laboribus requiescent, et virtutum suarum fructu fruuntur, ut habet orauleum ex ipso redditum cælo. Additur porro etiam morientis ætas quanta fuerit. Nimirum, qui per præclara facinora et veras virtutes vitam suam transigere, id quia minime frustra vixerunt, digni sunt, quorum vel momenta horarum observentur annumerenturque. Illi enim, ut præclare historicus dicit, vivere demum, atque frui animâ videntur, qui bonis negotiis intenti virtutis veram gloriam quaerunt. Quibus verò corpus voluptati, anima oneri fuit, eorum vitam mortemque juxta æstimare debemus. Nam æquè de utraque siletur. Sed de Josuæ ætate mox.

VERS. 30. — SEPELIENTURQUE IPSEM INTRA FINES HEREDITATIS SUÆ, etc. Magnorum virorum et feminarum illustrium monumenta, quibus mortui condèrentur, non solum fuisse comparata studiosè, sed etiam quibus in locis constructa fuerint, proditum sæpè literis videmus, ut hic Josuæ, Eleazaris, Josephi; alibi Abraham, Saræ, Isaac, Jacobi, Samuelis, Davidis, aliorum. Neque verò ista de bonis modò, quamquam de his scriptis, sed etiam de improbis observata sunt. Quorum illud eò potissimum Spiritum sanctum sacræ historiæ auctorem fecisse arbitror, ut omnibus seculis testatam esset, quantus fuerit, ab omni retrò memoria, de alterâ vitâ consensus hominum. Hoc verò, cum ut historiæ fides esset sanctorum, tum maxime, ut quoniam sola ferè litterarum monumenta æterna sunt, his tales tantique viri, commonstratis ipsorum sepulchris, quasi in iis ipsi essent reliqui, perpetuò posterorum oculis, tanquam sequenda virtutum, vel fugienda vitiorum exempla, quodam modo representarentur. Ad solam enim vitæ bene actæ imitationem, non etiam ad religiosum cultum, quem adorationem vocant theologî, divorant

monimenta conservare fas est. Neque enim solus animus homo est, quod Socrates existimabat, cum Critoni de ejus sepultura quaerenti responderet, post mortem nihil sui reliquum fore, quod sepeliri posset. Sed quamvis elapsus ille corpore sit, ea tamen etiam tum necessitudo occulta cum hoc ipsi intercedit, ut nisi denuò consocietur, perfectissimè beatus esse nunquam possit. Quâ ex re profectas esse eas quæ apud omnes nationes semper usitate sunt in humanis corporibus religiosas ceremonias, certissimum est. Etsi enim, præter paucos eos quorum mens cœlesti doctrinâ informata fuit, nemo omnium, quantumvis acutus et sagax philosophus, illam dissipatorum post mortem corporum redintegrationem, quam resurrectionem vocare theologis placuit, intelligentiâ esse assecutus, tamen ipsa, quam Deus omnibus mortalibus indidit, communis natura, futurum, ut aliquando reviserent corpora, suisque animis redderentur, tacita semper judicavit, cum omnes, non doctrinâ, non ratione, sed suo quodam arcano sensu ad sepulture curam incitaret, atque ad humo contenda abdundaque corpora; quasi ea sic quodam modo suis animis restituerentur: quæ tamen satis compertum erat, æquè à verbis dilaniari, atque si nullâ glebâ tecta feris bestiis patuissent, hinc etiam apud poetas, animæ, nisi conditis ritè corporibus, conquiescere non possunt; hinc res suas omnes apud inferos, quasi corporatæ obeunt, nimirum omnes occulto illo natura sensu, perfectè felices post mortem vitæ, atque infelices, qualis post illam, quam dixi, redintegrationem demum futura est, imaginem videntur. Nam contumeliose quorundam in humationem voces, quales perpaucæ litterarum monumentis prodita memorantur, magis ex stultâ singularis doctrinæ ostentatione, quam judicio pronuntiatæ videri debent; similiter atque illæ, quas nostrâ memoriâ cynici quidam effluunt, vani et futiles homines, dignique qui cum Cyrenæo illo Theodoro non humi, sed sublimè putrescant. Quamquam ille non ignobilis philosophus, non tam exsequiarum justa, quam ipsam mortem insoletibus illis verbis contemnere videri volebat. Sed tractavinus ista etiam capite octavo, quare hoc unum addam modò, non jam laudare me anxiam nimis sepulture curam, ut ægrè patiamur, si quo fato illâ sit carendum, cum certi simus, quantumlibet dissoluta atque distracta corpora, dissipataque, tamen: suo tempore iterum esse colliganda et conglutinanda.

Hoc certè teneudum censeo, ni qua vis obset, sepulture atque exsequiarum honorem corporibus nostris deberi, olim rursus revicturis, et maxime iis quæ oculos et manus ad effectorem suum Deum aliquando sustulerunt; quæ pedibus ad audiendum Dei verbum processerunt, et ut omnium primum dicam, quæ carne et sanguine Christi pasta sunt, quæque membra Christi et templa fuerunt Spiritus sancti, ut ait Paulus.

De Thamath-Sara diximus capite decimo nono. Montis Gaas mentio est in Regum historiâ, sed nullum, quod sciam, usquam satis certum loci indicium exstat litteris consignatum. Credibile est, fuisse partem montis Ephraim, urbi illi ab austro oppositam. Eam enim nominis notatio, quam liber, qui *Serius mundi* inscribitur, profert, quæque etiam in vetustis commentariis in librum Ruth scriptis, prodita est, vanissima est, nisi fallor, et anilis fabella. Aiunt enim, sic dictum esse illum locum, quia terra moverit, cum Josua sepeliretur. Gaas enim *tremere* et *commoveri* significat. Illud fortassè credibilis videri possit, quod iisdem auctoribus proditum est, nomen *Thamath-Sara*, aut, ut trajectis literis dicendum erat, *Thamath-Hares* (1), hoc, inquam, nomen impositum urbi Josuæ fuisse à solis simulacro, quod Israelitæ super Josuæ monumentum collocarant, ad conservandum memorabilis illius miraculi memoriam, de quo supra multum actum est, *Hares* enim *solem* significat, *Thamata* verò, *figuram*. Septuaginta duo Interpretes, hoc loco, memorant, illos gladiolos saxeos, quibus Josua, post transmissum Jordanem, populum circumdederat, unâ cum ipsis funere humatos esse. Nam ante ab illo assertos eos fuisse in Thamath-Sara, dixerant. Apparet ergo, permagni momenti gladiolos illos fuisse, existimasse istos interpretes. Sed an ista ita esse, illi à majoribus proditum acceperint, aut quâ tandem freti auctoritate dixerint, nescio. Divus Augustinus analogicè refert ad Christi mysterium, quod priscis illis temporibus altâ ignoratione sepultum, posteris olim proditum iretur ad salutem.

VERS. 31. — SERVIVIT AUTEM ISRAEL DOMINO OCTIDIES DIEBUS, etc. Postulat hic locus, ut iterum de Josuæ imperio disseramus, quàm id fuerit diturnum. Neque enim aliqui ratio iniri ulla potest, quamdî post ejus excessum Israelitæ officium pietatis adversus Deum coluerint. Sacra igitur historia in Regum libris, universum illud tempus, quod à libertate *Ægypti* (1) Vide supra col. 147, not. 1.

tiacā, ad quartum usque imperii Salomonis annum intercessit, quo anno sacram ille aedem exaedificavit Deo incipiebat, annis quadringentis octoginta definit. Hoc autem tempus hisce intervallis notari conficere probabiliter posse, mihi certē videtur, ut post Moysi quadraginta annos, attribuanus Josue viginti octo, quod plerique etiam Judaei faciunt. Deinde annos duos vixisse post illum seniores, quorum licentia est, putemus. Aut si hos vixisse diutius, est credibile, quantum istis abdidimus supra duos annos temporis, tantum Josue imperio detrahimus. Huic deinceps summæ adjiciamus annos octo, quibus Chusan-Resathaim vexavit Israelē, tum Othonielis annos quadraginta, Ehud octoginta, Barac et Debhora quadraginta, totidemque Gedeonis, Abimelechii tres, Thola viginti tres, Jairis viginti duos, Jephthæ sex, Abessani septem, Elonis decem, Abdonis octo, Eli quadraginta, Samuelis totidem, atque etiam Davidis, denique Salomonis, usque ad templi auspiciā, tres; hi enim omnes collecti anni, ollam sacre narrationis summam conficiunt. Nam de Samsonis principatu ego sic existimo, illum nunquam imperasse Israelitis. Sed eos annos viginti, quibus ipse memoratur iudicasse Israelē, (sic enim sacra narratio habet, eum eum fuisse illo tempore inter Israelitas virum fortissimum, quique unus se Palæstinis hostibus opponere, eosque lacessere auderet, significare vult); eos ergo Samsonis viginti annos, dimidiato pontificatu Eli esse adscribendos. Memoratur enim Eli gubernasse Israelē annis quadraginta. Verum septuaginta Interpretēs, eum, ut opinor, etiam ipsi illud animalverterent quod nunc dico, pro quadraginta, scripserunt, viginti. Sic enim apud illos scriptum est de Eli, in codicibus emendatis certē, καὶ ἀπὸς ἔχοντι τὴν Ἰσραὴλ ἀέκον ἐτε, tum istos quadraginta annos, quibus fuit pontifex Eli, eos esse ipsos quoque existimo, per quos narratur Israelite, post Abdonis principatum, servivisse Palæstinis. Nusquam enim profectō functum ullo principis officio Samsonem esse memini, tantūmque abuit, ut liberaret ille populum à Palæstinorum iugo, ut victus ipse istis, tanquam dominis, dederetur à suis popularibus. Sed neque liberatum esse promiserat parentibus Angelus Dei, verum libertatem inchoatum modō, quam deinde Samuel, post illius et Eli excessum, esset perfecturus videlicet. Atque hæc ratiocinatio mirificè etiam congruit cum Jephthæ verbis, qui ab occupatis Sehonis et Og regnis, ad suam

dominationem usque, annos intercessisse trecentos respondet Ammonitis. Parūm enim de eā summā deesse videbis, si hoc calculo subduxeris, de qua tamen nimis magna sit faciendā decessio, si Samsonis annos numeraveris, eosque de illo tempore detraxeris, quod Jephthæ imperium antecessit. Quod enim insecutum est usque ad inchoatum templum, nullis, nisi Samsonis annis, minui potest. Neque enim Judæos audire possum nimis profectō absurdos, qui Samuelis gubernationi annos duntaxat undecim adscribunt, et duos insuper Saulis regno, adducti, nisi fallor, unā conjecurā exigui temporis, quo arca apud Cariath-lairim servata memoratur. Si enim hæc solos viginti annos illic mansit, usque dum à Davide efferreretur magnā pompā ad aedes Obbedem, quod Regum historiā dici existimant illi, non hallucinantur. Sed quis nescit Samuele ad reipublice gubernacula juvenem admodum accessisse, nec nisi senem ab iis recessisse? Jam verō quis non planè stultus, dicat, annis undecim è juventutis illum fore ad affectam ætatem subitō pervenisse? Sed profectō non solos viginti annos mansit apud Abinadab Dei delubrum, ut Judæi falsō credent, verum jam tum viginti præterierant anni, cum Samuel ad rerum gubernacula sedens, populū sanctā concione, ad abdicandā rejiciendaque falsæ deorum sacra induceret, Deoque vero conciliaret, et ad hujus cultum adjungeret denō.

Verumtamen adscribam R. Levi F. Gersonis rationem, quam ille conficit, cum trecentos illos, quos Jephthæ numerabat annos, ad calculos vocat. Ex hujus enim unius verbis, de aliorum Judeorum sententiā existimare lector poterit. Nam eorum plerique omnes sum Sedarolam, hoc est, Chronicon, sequuntur. Sic ergo ratiocinatur Levi: « Gubernavit, inquit, Othoniel, Israelē an. 40, in quibus insunt etiam servitutis anni. Post hunc Abud an. 80, et in his quoque continentur servitutis anni. Deinceps Debhora et Barac an. 40, et totidem Jerobaal. Neque verō de his etiam deducendum non est illud tempus, quo interim populus fuit in hostium potestate. Post hunc Abimelech annis tribus. Thola 25, Jair 22. His addē annos 18, quibus servivissent Israelite Ammonitis, antequam ad Jephtham imperium, summamque rerum suarum detulissent, confecerisque numerum annorum 266. Deinde pergito annūmerare annos imperiorum Jephthæ, Abezanis, Elonis et Abdonis, collegerisque annos 51. His addē

annos Samsonis 20, Eli 40, Samuelis et Saulis 15, Davidis 40, denique Salomonis, antequam struere templum inciperet, tres, erique summa annorum 147. Nam 40 illi anni, quibus populus in potestate Palæstinorum fuit, partim ad Samsonis, partim ad Eli dominationem pertinent. His omnibus si adjeceris annos 40 Moysi, et 27 Josue seniorumque, confecta fuerit summa annorum 380, quot intercessisse ab relicta Ægypto ad inchoatum templum, sacris litteris est consignatum. Hæc igitur ferè est universa Levi ratio, in qua desunt quidem anni septem, de trecentis, quos Jephthæ numerabat, et verim, et inquit, tam paucorum ille annorum ratio nem non habebat.

Sed RR. Salomon et Kimhi, ut veram undequaque fuisse rationis Jephthæ summam ostendant, paulò aliter istos calculos subducunt, quos ipsos etiam non me pigebit adscribere, cum res paucis possit absolvi. « Igitur, gubernavit, inquit Kimhi, Israelē Josua annis 28, Othoniel 40, Abud 80, Debhora et Barac 40, Gedeon totidem, Abimelech tribus, Thola 25, Jair 22. En tibi annos 276, et in quibus unius servitutis insunt. Adde annos 18, quibus Ammonite dominabantur Israelitis, priusquam Jephthæ surgeret, confecta erit summa annorum 500, si annos 6 Jephthæ addideris. » Sic Kimhi. Atqui absurdus est, annos istos sex adijcere, quàm 7 deesse putare. Certum enim est, Jephtham initio sui principatus annos illos trecentos opposuisse Ammonitarum querere.

R. Salomon ergo ad hunc ratiocinatur modum: « Legimus, inquit, in Sedarolam, imperasse Josuam annis 28, sed nullus est in sacris litteris locus, qui me id ita esse doceat. Othoniel autem rexit annis 40, cum iis annis, quibus Chusan-Resathaim vexavit populum, et Abud 80, sed in his sunt anni octodecim Eglonis. En tibi annos 148; Debhora an. 40 simul cum annis regis Jabin. En tibi annos 188. His addē annos septem quibus deinceps Madianitæ oppresserunt Israelē, tum 40 Gedeonis, tresque Abimelechii, habes annos 238. Adijce insuper annos Tholæ 25, Jairis 22; sed de istorum duorum imperio faciendā est anni unius decessio. Demum his omnibus annūmerato annos octodecim dominationis Ammonitarum, priusquam Jephthæ ad gubernacula accederet. En tibi annos trecentos. » Hæc R. Salomon. Sed sentio jam me nimis longum fieri; facere tamen non possum quin

Maimonii quoque sententiam, quia longissimè ab istis discrepat, paucis adjungam. Existimat ergo Maimonius, Josuam vixisse post Moysen annos duntaxat quatuordecim. Nam apud montem Sinam eum excessisset Moyses annum 51 illum fuisse natum annos circiter 57. Neque pluribus hanc suam sententiam explicat Maimonius. Existimat igitur, ut videtur, ille, mox post terræ partitionem è vitā emigrasse Josuam, quod profectō non esse ita, satis magno argumento illa sunt verba, quæ capite vigesimo tertio leguntur, Josuam, post multos dies, ex quo quietis esse Israelitis dederat Deus ab hostibus, conventum illum habuisse. Neque enim dubitant, qui hebraicè norunt, quin multi dies, aliquot annorum tempus sit, ut jam nihil dicam de exadificatā ab eo, post divisam terram, urbe Thammath-Sara, atque etiam habitatā. Et hæc hæctenus.

Seniores, qui produrere ætatem post Josuam, opinatur R. Levi F. Gersonis, eos dici, qui vetera illa miracula in Ægypto conspexerant, memoriæque tenebant, qualia coram Pharaone patrārat Moses, tum ad mare Rubrum, cætera. Idque ei ego assentior, nam parūm mihi probabilis videtur opinio Davidis Kimhi, qui opus à Domino patrārat, de iis rebus admirabilibus interpretatur, quæ Josuæ auspiciis gesta sunt, veluti de siccatō Jordane, de muris Jerichontis, de solis cursu cohibito, et hujusmodi aliis. In Judicum enim libro, ubi hæc eadem, per hysterolegiam scripta sunt, proditum memoriæ est, post Josuæ excessum extinctam esse etiam universam illam seniorum generationem, et tum, veluti novoseculo, ad novos ritus allamque religionem Israelitis animum adijcisse. Cum ergo hoc non admodum multis post Josuæ obitum annis accidisse certum sit, quis credat, eos omnes tam citò sublato morte esse, qui aut in deserta fuerant nati, aut admodum pueri Ægypto excesserant? quorum nemo, cum moretetur Josua, annum ætatis octogesimum longè potuit excessisse. Cæterum docet hic locus luculentissimè, quantum sit in unius hominis probitate positum momentum, qui in republica dominatur. Dicebat nuper imperator sanctissimus, ut colat populus universus deos alienigenas, constitutum sibi cum suā familiā esse, Jehovah religionem tenere. Jam verò eundem esse parentium sensum videmus, quamdiū illius vitæ exemplum ante oculos habent. Imitationis enim studio, et quādam conjunctione, quæ ipsis cum suo imperatore est, inducuntur

ad servandum eodem ritus, non autem metu severioris imprii. Nam prævaricantibus, idem illo mortuo, quod vivo, malum impendebat. Neque enim imperator, sed Deus vindex erat futurus fœdæ religionis. Et tamen mox, ubi ille unus ex oculis sublatus, non jam præsens vivendi normam suâ ipse vitâ præscribat, nihil illi neque promissorum, neque minarum Dei habentis pensi, animorum suorum libidinem continuo præcipiti vesaniæ sectari cœperunt. Nimirum est illud Claudiani verissimum:

Non sic inlectere sensus

Humanos edicta valent, ut vita regentis.

Et prudenter Plato in Legibus existimavit, non operoso studio, non longis temporum spatiis opus esse reguli, qui civitatis suæ mores, vivendique instituta mutare vellet, sed ipsum oportere primum eâ incedere, quâ civibus, ut eant, persuasum esse cupit, sive ad virtutum officia, sive ad contraria vitiorum, ipsaque actione illis cuncta præscribere. Cui illud quoque Ciceronis geminum est, quod è Platone se traduxisse fatetur, quales in republicâ principes essent, tales solere reliquos esse cives. Illud verò Cyri apud Xenophontem vel omnium scitissimum est, principem esse parentibus legem oculatam. Quod Cicero sic dixit, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Sed ista non admodum videntur apud suos animos cogitare, qui nostro seculo, in amplissimis imperiis, amplissimam gloriam felicitatemque sibi pollicentur ipsi, et probè suo se munere defunctos esse statuum, si civibus suis, doctorum aliquorum virorum operâ usi, leges præscriperunt, cateroqui nullis virtutibus ipsi prælucentes, ne dicam vitis maximis offendentes etiam. Non est quidem hic expressum, desiisse servire Domino Israelæ, post Josuæ et seniorum obitum, at id in Judicium historiâ aperte dicitur. Et in libro Nehemie proditum memoriæ est, inde ab Josuæ excessu, usque ad Esdræ, festum tabernaculorum vitæ neglectum. Quod cum celeberrimum autem fuerit, de eo facile conjicias, quo studio cætera majorum suorum sacra populus illo tempore coluerit.

VERS. 52. — CÆTERUM OSSA JOSEPHI QUÆ ISRAELITÆ SUSTULERANT, etc. Josephus, cum paulò post è vitâ esset enigraturus, jurejurando obligavit fratres suos, ut sua ossa olim in Chanaanæam asportarent, conjusmodi religione ipse quoque ante à suo parente obstructus, ritè se exsolverat. Illa igitur fratris sui mandata cum fuissent exsecuti

Israelite, humaverant ejus ossa apud Sichem. Non est quidem consignatum Scripturâ humationis hujus tempus, sed extrema versiculi clausula argumento est, ante sortitionem eam fuisse factam, cum sortis casu acciderit, ut illi hæredes essent ejus agri, in quo paternum suum locatum jam fuerat. Credibile ergo est, cum primum apud montes Hebal et Garizim fœdus cum Deo sancirent Israelitæ, tum simul istas fratri exsequias solvisse, erat enim vicinus sepultura locus. Cur autem id nunc tandem commemoretur, expedita ratio est, quia aliorum hic magnorum virorum sepulcra ostenduntur. Sed enim quærat aliquis, quæ tanta sanctissimos viros causa moverit, ut non solum efferti in Chanaanæam postularent, sed sanctissimâ etiam religione id contenderent, et quidem ab iis de quorum officio non possent dubitare. Nimirum id illi talibus jussis agebat, ut apud suorum popularium animos fidem promissis Dei firmarent, qualem sibi ne mors quidem potuisset eripere. Sed ista sunt alterius loci. Et piget doctorum hebræorum nugas ascribere, quas contulit Rabbi Jacob in suum commentarium אבן עזר; hallucinantur enim illi, futurum, ut reviscantur primi, qui in terrâ illâ sacrâ fuere humati. Cur verò Josephi ossa illic loci conderentur apud Sichem, obscurum non est. Illam enim agri partem voluerat Jacobus esse Josephi extra sortem; solemne autem fuit priscis illis patribus, ut quisque in suam inferretur possessionem. Et ut longè diversa regio obtigisset sorte Josephitis, tamen hunc sicut agrum, ipsi ut paternum, jure hereditario erant habituri. Opinatur quidem Kimchi, Josephum sibi illum locum, quo humari vellet, delegisse, fratribusque suis de eo in mandatis dedisse, sed nullam afferri causam ejus suæ opinionis. Doctores hebræi verò in אבן עזר, scribunt, prudenter Israelitas existimavisse, in eum sibi locum esse inferendum Josephum, ex quo sublatus vendiderant, vendidisse autem è Sichem, itaque ad Sichem referre voluisse; similiter atque si nebulones furto asportatum vini lagenam, ut ebibere, eò rejiciant vacuum, unde plenam sustulerant. Atqui sacra historia memorat, non in agro Sichimano, sed apud Dothaim divenditum fuisse. Egyptiis Josephum, quò greges suos è Sichem abegerant fratres.

Cæterum empti istius agri à Jacobo narratio, cum narratione emptæ duplicis speluncæ confundi videtur à divo Stephano, nisi si vitata omnino esse omnia exemplaria existimare possit.

velimus, quam virum divino Spiritu non afflatum modò, sed plenum, non rem ipsam dixisse, præsertim cum syriaci codices mendosum eum esse locum aperte ostendant. Sic enim in his scriptum est, ut verbis verba reddam: *Et descendit Jacob in Egyptum, defunctusque est illic ipse, et patres nostri, et translatus est in Sichem, et positus est in sepulcro quod emerat Abraham argento, à filijs Hemor. Cum autem appropinquaret. Sed nihil attinet plura reddere. In hæc igitur narratione, si pro Sichem, scribas, Hebron, nihil erit absurdi. At ne nunc quidem est, si ad tantum viri exsequias cohonestandas, ductum esse finis ad Sichem usque primum, utpote locum in quo ille olim habitasset, et etiam tum prædium suum haberet, ac deinde Hebronem ad patrum monumentum, putemus non esse incredibile. Nam ad Hemorem quod attinet, fieri potest, ut is Hebronis, qui speluncam duplicem Abraham vendidit, vel parentis, vel avus fuerit. Sed ego nunc syriacorum codicum probitatem non constitui defendere. Neque mihi necessarium id est, satis enim mihi illud est, græcos codices mendosos videri, cum syriaci ab ipsis dissentiant. Quòd si verò omnino conjecturâ uti liceat, in re tantâ, dixerim, Stephanum illic de Josephi sepultura locutum esse, atque ad hunc modum emendari debere codices græcos ut pro Abraham, scribatur, Jacob, illudque τὸν Συμφα, expungatur, tanquam supervacaneum, et non minore audaciâ quam inscientiâ olim à quopiam additum sacris verbis. Neque enim temerè omissum à Syro esse opinor, interprete longè vetustissimo. Quòd si verò retinendum est, scribendam omnino esse non, τὸν Συμφα, sed πατέρα Συμφα, ut est in Gesnesio libro. Etenim quòd plurimum numero memorat Stephanus, patres in Sichem esse translatos sepultosque, cum sint illic unius Josephi condita ossa, est id ex Hebræorum loquendi consuetudine quâdam dictum, quam alibi exemplis, nisi fallor, explicavimus, quam quàm duodecim patriarcharum ossa in Sichem sepulta esse scriptum discretè ab Hieronymo est, nec fortassè abs re; verum est hoc alterius loci. Non sum equidem nescius, quibus alii hunc locum rationibus à mendo vindicare conentur. Sed ego nefas non esse puto, iis mendis amovere manus, quæ sacris literis aperte testata, et veluti digito indicata sunt.*

Porro Cessita, nummi genus esse, non agnâs significare, quòd Chaldaeus, Septuaginta, Latinus, arbitrati sunt, ipse Stephanus sancivit,

cum pro eo diceret, τὴν ἀργυρίαν, hoc est, pretio argenti, et R. Levi F. Gersonis alibi scriptum reliquit, veterum Hebræorum sententiam esse, וְשֵׁמֶת, nummum, valere quatuor עֵימ, et insuper quatuor בְּרֵית, quinque autem עֵימ argenti puri, pendere uncias quatuor gallicas, alio loco proditum idem Levi. וְשֵׁמֶת וְרֵי אַרְגֶּנְתָּא una pendit grana hordei sedecim, ut ait R. Salomon, commentariis in Tractatum תבונה. Verumenimverò, qui potest illud ita esse, centum cessitis redemptum ab Hemore fuisse agrum quem Jacobus, cum eum filio donat, ait, se suo gladio et arcu Amorrahæis eripuisse? R. Abraham F. Esdræ, et cum secutus Levi Gersonis, putant, hoc à Jacobo, κατὰ παράκλησιν dictum esse, ut à vate, quia ipsius posteri olim essent eum agrum cum universâ Chanaanæa erepturi Amorrahæis, hoc est, Chanaanis soboli. Nehmannus addit, credibile esse, cum filium suum hoc agro præ cæteris amplificaret Jacobus, eum projectis ad illum versis aliquot sagittis, gladioque protento, solemni quodam ritu, barbaros specie tenus exuisse suâ possessione, belli jure. Similiter atque Eliaz jussu memoratur Joas, emissis sagittis, percussioque terræ solo, Armeniam sive Syriam certâ spe veluti debellasse. Acutè sanè Nehmannus, quam autem verò, nescio.

Sed asserunt, quos modò dicebam, Hebræi etiam hanc sententiam, gladium et arcum Jacobi, divinum rectè favorem intelligi, quò illo apud Hemoris filios, hoc est, populares et cives, graciosus, agellum, in quo fixo tabernaculo consideret, obtinuit pretio illo, cum esset alioqui homo peregrinus, et qui plurimo pecore gravis videri potuit advena. Divus verò Hieronymus, eodem penè, ut videtur, sensu, ait, pecuniam, sive pretium fuisse Jacobi gladium et arcum, et profectò hanc sententiam, ut ineptam, nemo, opinor, facile refellet, aut damnabit, qui Jacobi lenitatem perpetuam, et ab armis alienum animum memoriâ recolet. Jactat ille alibi scipionem suum, cum quo Jordanem transierat, at gladium, arcum, tela nusquam, quippe vir erat, ut ait sacra historia, simplex, integerque, et domesticus ac sedentarius. Quare mihi incitissimum esse videtur certum commentum, qui existimant, cum crudelium illam et perfidam filiorum suorum victoriam, quam tantoperè etiam tum detestabatur, cum illa de empto à se agro verba ad Josephum faceret, eam, inquam, victoriam sibi assumere, eoque jure agrum illum suum esse dicere. Et ut demus, virum à cæcè et sanguine alienissi-

mum, reipsa probare filiorum crudele facinus, quod verbis atrocibus damnat, quæ tandem inscitia est, opinari, Simeonem et Levi etiam agrorum Sichimorum jus usurpasse, qui illicò post perpetratam perfidiam, illic profugerunt cum parente? Ego verò credibilis esse censeo, virum sanctissimum, quando arcus et gladii sui verba usurpat, tectè perstringere sanguinariam filiorum prædam, ut eam suæ utilitati assumere velit. Verùm si quis ista esse argutiora putat, neque probare potest, is existimet licet, Jacobum redemisse primum pretio ab Hemoris popularibus exiguum fundum, in quo cum suis manere posset, centum nummis, qui cessitè dicebantur. Deinde verò paulatim ex vicino agro populiisse Amorrhæos, quem illi non jurè, sed armis criperant Sichimis, cum Jordanem transmississent populabundi. Neque enim ait Jacob, se eum agrum ab Hemore gladio et arcu quævisse, sed ab Amorrhæis; Hemor autem et Sichem Hevæi fuere, quod est ipsis sacris testatum verbis. Quibus verò altera illa sententia placet, si filios Hemor eos dicunt vocari, qui in Hemoris ditione erant, similiter atque patris vocabulum, sæpè eum significat, penes quem est principatus in aliqua gente. Nam unus Sichem tanquam ex Hemore natus memoratur in sacrâ historia.

Sciens hic prætereo, quæ Judæi afferunt de aucto Josepho duplici portione, aut aliâ quâpiam re donato, quam Jacobus abstulerit victis Amorrhæis, quando certum est, nihil aliud hoc donum fuisse, quam Sichimanum istum agrum, divi Joannis testimonio. Opinatur autem scitè Kimhi, Jacobum sepulturæ causâ dedisse Josepho eum locum, cum ejus animum, quem quasi parentem et monitorem, virtutumque omnium magistrum pro se moriens reliquebat aliis filiis, vellet modis omnibus ab ægyptiacis rebus abalienatum in promissa terræ cogitationem avertere videlicet.

Sequitur porro in sacro textu: *Et obtigerat Josephitis in hereditatem.* De Josephi ossibus sepultus agit, et tectè præsentionis divinæ, quæ Jacobus eum locum destinat sepulturæ filii, atque sortis, consensus, quæ illum Josephitis assignavit, ostenditur. Erant quidem Josephi ossa meritò veneranda ab omnibus Israëlitis, propter conservatam in Ægypto universam gentem, sed maxime ab ipsius nepotibus. Nam, ut nuper dicebam, sicut cæteris nationibus, ita et Hebræis solemne fuit, ut epulæ suis quisque conderetur, præsertim qui

rebus gestis clarus esset. Sic enim domestico exemplo, quæque familia et gens, ad virtutem maxime incitabatur, cum eorum memoriam, quorum apud se habebant ossa, quasi quodam modo præsentium colerent, usurparentque assiduè. Nam ingeneratus ille hominibus sensus, quem dixi, non patitur, ut de præstantissimorum hominum ossibus atque cineribus, similiter atque de aliis rebus prorsus inanims, existimemus, quippe qui in illis suo quodam modo sentit immortalæ vigorem reliquum esse, per quem cum animâ suâ, quamvis jam separatâ et absente, quadamtenus vivunt, certè eâ necessitudine devincta manent, ut quantumvis dilabantur, tamen redintegrandæ olim sint, et rursus cum illâ consocianda. Quam ob causam credibile est, istam ossium curam inde ab ortu generis humani, hominibus fuisse. Nam Jacobus Orhhahita, sive Edessenus, scriptor apud Syros cum primis nobilis, et magni Ephraim olim doctor, memorie prodidit, Noemum, ossa primi parentis Adami religiosè in arcam ad se recepisse, et post siccitatem à diluvio terrarum orbem, illa inter suos tres liberos, cum orbe ipso distribuisse, Semoque, quem anteferebat cæteris, calvariam donasse, et cum eâ regionem illam, quam modò Judæam appellamus. Quæ à priscis Syris tanquam per manus tradita posteris esse, est credibile. Non eò hæc commemoro, quod nulla superstitione ossa coli velim. Scio enim præter unum Deum, nihil, neque in celo, neque in terris esse adorandum, et in solo Christo ut Redemptore nostro spem salutis omnem debere collocari. Verùm dissimulare non possum, cum præsens hoc à me locus postulet, videri mihi magnis rationibus sanctissimorum hominum ossa justam apud omnes pios semper habuisse venerationem. Sed hoc hactenus.

VERS 55. — OBIT ET ELEAZAR FILIUS AARONIS, EUMQUE SEPULIERUNT, etc. Credibile est, imperatorem atque pontificem, cum in omni vitâ conjunctissimis fuissent, eodem penè tempore ex eâ emigrasse, sed pontificem posteriorem, pro historiae serie. Sic enim moderat res humanas clementissimus Deus, ut alio seculo virorum magnis virtutibus clarissimorum maxime sit proventus, alio contra admirabilis raritas et penuria. Quia enim benignitatem illiusmodi, cum præsens est, negligunt mortales, abutunturque sæpè ad socordiam, claudit ille subinde largam manum, atque ita multis illos vitæ commodis privatos, imò malis etiam sæpè gravibus oneratos rursum fodiat,

excitatque ad pietatem: Sed dictum superius est, sacerdotes ex Aarone prognatos hereditatem suam esse sortitos apud Judæos, Simeonitas et Benjaminitas. Non ergo abs re collis iste Phinees, in quo humaretur Eleazarus, donatus esse memoratur. Neque enim poterat jure hereditatis obvenisse, cum esset pars montis Ephraim. Credibile est autem, postquam imperator sibi urbem Thamnath-Sara delegisset, communi deliberatione populi, studioque, ac favore, pontifici de habitatione accommodatum esse in loco imperatoris possessioni vicino, ut ne procul ab eo abesset, cum quo de republicâ assiduò habere sermonem deberet. Nihil enim imperator, nisi ex pontificis ore, ut interpretis Dei, statuere jussus fuerat, ut est scriptum in Numeris. Et simul ut proxime ad Dei delubrum habitaret, cum esset summus pontifex.

Sed dices, si Eleazar donatus fuit, cur ab ejus filio Phinees nomen habet? Atqui jam sæpè diximus, sacræ historie scriptores plerumque sui seculi nominibus loca nominare. Cùm ergo Phinees post parentem pontifex longo illic tempore habitavit (vixit enim diutissimè), non est mirum ab hoc mansisse loco

nomen, non ab Eleazaro, qui paucis eum annis incoluerat. Porro quia donantis nomen non est editum, mirum quantis concertationibus plenas disputationes, de re non magni momenti contulerint doctores hebræi ברא ברא, sed quæ hinc ferè recidunt, dotalem fuisse fundum, quem stirpis Ephraimiticæ puella vel Eleazaro, vel Phineei in dotem attulerit. Atqui donatus, non doti dictus collis esse memoratur, et nefas erat, feminas fundis paternis dotatas, non suis tribulibus nubere, quod alibi multis explicatum est à nobis. Quare omnis ejusmodi anilibus libellis doctorum hebræorum, existimemus, quod dixi, communi gentis deliberatione et studio procuratum esse, ut eum locum, sanè optissimum, haberet pontifex, usque dum area è Siluante emigraret aliò. Quæ porro in Græcis hoc loco prolixè narratur, de his rebus quæ post Josuæ excessum sunt consecutæ; usque ad Æglonis tyrannidem, ea ego nota esse existimo, ut in meis emendationibus dixi. Quare finem hic commentandi facio, ipso meo natali die, quo divi Andreae memoria anniversaria à Christianis piè colitur, anno à Christo nato 1565.

IN JOSUAM Dissertatio.

Josue, de cujus nomine liber appellatus est, Osee primum, nempe servator, deinde *Jehosua*, seu *Jehoshuah*, id est, qui salutem afferet, vel servator à Deo datus, nuncupabatur. Immutati nominis sive tempus sive occasio prorsus incerta; vel enim in causâ fuerit belli cum Amalectis strenuè ac prudenter confecti gloria (1), sive reditus ab explorandâ Chanaanite, ambigitur (2). Solus enim tunc, ut cum Caleb, Dei partes secutus est, cæteris omnibus seditionis et murmuris auctoribus, populo vano ab

illis metu consternato (Num. XIII, 17). Quare Moyses fidei ipsius in Deum præmio, veteri Osee nomini alterum forsân adjecit, nempe Josue, ut deinceps binominis esset vir; quem admodum et de Jacobo memorie proditum est, cui alterum Israelis nomen inerat. Patrem habuit Nun è Tribu Ephraim. A Græcis aequè appellatur *Ause*, vel *Ausem*, et *Jesus filius Nave*.

Totum se in clientelam Moysis jam inde ab egressu ex Ægypto addixerat, honorificum sibi ducens, si tanti viri obsequis se totum impenderet, pro laudabili felicitum eorum temporum more, quo voluntaria et gratuita officia amicitia, non pecuniâ comparabantur. Quantum autem in viro posuerit fiduciæ et existimationis, non obscuris rarisque Moyses ostendit.

(1) Vide Orig. hom. xi in Exod.; Theodor. qu. 34, in Exod.; Lact. lib. 4, c. 17, de verâ Sap.

(2) Vide Orig. homil. 2 in Jos.; Epist. Barnab. pag. 12; Tertull. lib. 5 cont. Jud.; Justin. Dial. cum Tryph.; Aug. l. 16, c. 19 cont. Faust.